

ORTTIRILGAN YURAK KASALLIKLARI (MORBI CORDIS ACQUISITI) VA ULARNING KELIB CHIQISH SABABLARI

Ruziyeva Sevinch Jasurov qizi

Turon Universiteti Tibbiyot fakulteti

Davolash ishi yo'nalishi 1-kurs talabasi

Email. ruziyevasevinch326@gmail.com

Kirish

Inson salomatligini ta'minlashda yurak-qon tomir tizimi yetakchi o'rin tutadi, chunki yurak organizmning barcha a'zolarini qon bilan ta'minlovchi markaziy organ hisoblanadi. Tibbiyot tarixiga nazar tashlasak, yurak faoliyati va uning kasalliklari qadim zamonlardan buyon olimlar va tabiblarning diqqat markazida bo'lib kelgan. Buyuk tabib Hippokrat (Hippocrates) yurakni hayot manbai sifatida ta'riflagan bo'lsa, zamonaviy tibbiyot yurak kasalliklarini inson umrining davomiyligiga bevosita ta'sir etuvchi asosiy omillardan biri sifatida baholaydi.

So'nggi o'n yilliklarda sanoatlashtirish, urbanizatsiya, ovqatlanish madaniyatining o'zgarishi va stress omillarining kuchayishi natijasida yurak-qon tomir kasalliklarining tarqalish darajasi keskin oshib bormoqda. Ushbu kasalliklar ichida orttirilgan yurak kasalliklari (morbi cordis acquisiti) alohida ahamiyatga ega bo'lib, ular tug'ma yurak nuqsonlaridan farqli ravishda inson hayoti davomida shakllanadi va ko'pincha tashqi muhit hamda turmush tarzi bilan chambarchas bog'liq bo'ladi.

Orttirilgan yurak kasalliklari har qanday yoshda uchrashi mumkin bo'lsa-da, ularning klinik belgilari ko'pincha sekin rivojlanadi va dastlabki bosqichlarda yaqqol namoyon bo'lmaydi. Natijada bemorlar tibbiy yordamga kech murojaat qiladi, bu esa kasallikning og'ir shakllarga o'tishiga va turli asoratlarning rivojlanishiga olib keladi. Shu bois, mazkur maqolada orttirilgan yurak kasalliklarining turlari, etiologiyasi, patogenezi hamda ularni oldini olish masalalari ilmiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi.

ORTTIRILGAN YURAK KASALLIKLARINING ASOSIY TURLARI

Yurak ishemik kasalligi (Morbus ischaemicus cordis)

Yurak mushagining kislorod yetishmovchiligi natijasida yuzaga keladi. Asosiy sababi — koronar arteriyalarda aterosklerotik blyashkalar (atherosclerosis) hosil bo'lishidir. Natijada stenokardiya va miokard infarkti (infarctus myocardii) rivojlanishi mumkin.

Revmatik yurak kasalliklari (Morbus rheumaticus cordis)

Ko'pincha bolalik davrida o'tkazilgan streptokokk infeksiyasidan so'ng rivojlanadi. Yurak qopqoqlari (valvulae cordis) shikastlanib, gemodinamik buzilishlarga olib keladi.

Miokardit va endokardit

Miokardit (myocarditis) — yurak mushagining yallig'lanishi bo'lib, asosan virusli yoki bakterial infeksiyalar bilan bog'liq. Endokardit (endocarditis) esa yurak ichki qavati va qopqoqlarini zararlaydi.

Gipertoniya bilan bog‘liq yurak yetishmovchiligi

Doimiy yuqori qon bosimi (hypertensio arterialis) yurak mushagining qalinlashishiga va qisqarish qobiliyatining pasayishiga olib keladi.

KELIB CHIQISH SABABLARI (Causae morborum)

Orttirilgan yurak kasalliklarining rivojlanishida quyidagi omillar muhim rol o‘ynaydi: infeksiyon kasalliklar (morbi infectiosi);

arterial gipertoniya;

noto‘g‘ri ovqatlanish va kamharakat turmush tarzi (hypodynamia);

chekish (tabagismus) va spirtli ichimliklarni suiiste‘mol qilish;

surunkali stress (stress chronicus);

qandli diabet (diabetes mellitus) va semizlik (obesitas);

genetik moyillik (praedispositio genetica).

RIVOJLANISH MEXANIZMI (Pathogenesis)

Mazkur kasalliklarda yurakning qisqarish va bo‘shashish funksiyasi buziladi, natijada to‘qimalarga yetarli qon va kislorod yetib bormaydi (hypoxia). Klinik jihatdan nafas qisishi (dyspnoea), tez charchash, yurak urishining tezlashuvi (tachycardia), shishlar (oedema) va ko‘krak qafasidagi og‘riqlar kuzatiladi.

STATISTIKA

Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma‘lumotlariga ko‘ra, yurak-qon tomir kasalliklari dunyo bo‘yicha o‘lim holatlarining qariyb 31 foizini tashkil etadi. Har yili 18 milliondan ortiq inson aynan ushbu kasalliklar tufayli hayotdan ko‘z yumadi. Ushbu ko‘rsatkichlarning katta qismi orttirilgan yurak kasalliklari hissasiga to‘g‘ri keladi.

SHIFOKOR TAVSIYALARI

sog‘lom turmush tarziga rioya qilish (modus vivendi sanus);

muntazam jismoniy faollik;

qon bosimini nazorat qilish;

infeksiyon kasalliklarni o‘z vaqtida davolash;

profilaktik tibbiy ko‘riklardan o‘tish.

Xulosa

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, orttirilgan yurak kasalliklari (morbi cordis acquisiti) ko‘p omilli bo‘lib, ularning rivojlanishi biologik, ijtimoiy va hayot tarzi bilan bog‘liq omillar ta‘sirida yuzaga keladi. Ushbu kasalliklar ko‘pincha yashirin kechishi sababli, ularni erta aniqlash muhim ahamiyatga ega. Profilaktik choralar, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish, zamonaviy diagnostika usullaridan foydalanish orqali yurak kasalliklari bilan bog‘liq nogironlik va o‘lim ko‘rsatkichlarini sezilarli darajada kamaytirish mumkin. Shunday ekan, orttirilgan yurak kasalliklarini oldini olish va davolash masalalari tibbiyotning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hippocrates. Aphorismi.

2. Braunwald E. Heart Disease: A Textbook of Cardiovascular Medicine. Elsevier, 2023.
3. World Health Organization. Cardiovascular Diseases: Key Facts. 2023.
4. Fauci A.S. et al. Harrison’s Principles of Internal Medicine. McGraw-Hill, 2022.
5. European Society of Cardiology. Clinical Guidelines., 2021–2023.
6. O‘zbekiston Respublikasi SSV. Klinik protokollar., 2022.